

КЛАСИФИКАЦИЈА ПРАВНИХ СИСТЕМА

I

1. Вршити класификацију у опште, а посебно у друштвеним наукама, представља врло тежак и сложен посао. Ово због тога што је класификација у ствари секундарна појава. Она долази после сагледавања одређене материје. Да би се извршила класификација потребно је проучити појаве, њихову суштину и карактер, па тек онда вршити класификацију. Код сваке класификације битно је имати тачно одређену појаву која се класификује, критеријум и циљ класификације. Ти елементи су врло сложени. Појаве које се класификују нису увек до краја одређене. То се нарочито јавља код друштвених појава. Свака друштвена појава, мање или више, врло је сложена и увек повезана са другим друштвеним или другим појавама. Њих је покаткада тешко одвојити, а, с друге стране, су у сталној динамици. Та динамика је данас врло важан елемент, јер се садашње друштво врло брзо креће, па је тешко одређену појаву сагледати у потпуности и видати правце њеног кретања. А, класификација тражи одређену статистику посматране појаве да би се могла са одређеним карактеристикама сврставати у врсте и групе.

Код правних, као посебне врсте друштвених појава, ова обележја још више долазе до изражаја. У тежњи да се правним нормама регулишу друштвени односи, али и усмере одређеним правцима развоја друштва и интересима владајуће класе, остварујући одређене циљеве, право добија одређени систем и целину специфичну за одређени период развоја друштва. У том процесу стварања права многобројни услови и околности, специфичности друштва и државе, утичу да право добија врло разноврсна обележја, што све скупа компликује сагледавање, проучавање права и стварање комплетне целине.

Класификација правних система је још тежи и сложенији посао. То долази због тога што правни систем предпоставља расчишћавање многобројних спорних проблема у праву, појава и схватања, изграђености права у целини, бар у основним питањима и елементима. С друге стране, правни системи су се створили и развијали под различитим утицајима ранијих правних система, историјских и друштвених услова и околности сваке државе, тако да и у истом правном систему има много разлика између држава па би се могло чак говорити и ту о разним системима. Исто тако, долази до много

утицаја чак и врло различитих система, позајмљивања извесних института, њиховог прожимања. Државе са својим правима ступају у многе међусобне односе, теорије утичу једна на другу, што све ствара врло сложену ситуацију за уобличавање правног система једне државе и даље класификације овакво разноврсних, с једне, и врло сличних правних система, с друге стране.

Када свему овоме додамо револуционарни период многих социјалистичких држава и њихово изграђивање права и стварање правног система може се још више видети сложеност и тежина ове материје.

Класификовати правне системе представља још већу тешкоћу у односу на друге правне појаве. То долази, пре свега, због тога што је правни систем врло сложена појава, једна целина многобројних правних појава и института. Правни систем захтева целокупну изграђеност права једне државе и друштва, усклађеност и стабилност права и друштва, разрађену теорију и правну науку, саглашавање ставова и погледа на право, њене институте и даљи развој.

2. Класификација правних система почиње у ствари на почетку XX века када се наука упоредног права нарочито развијала у Европи. Тада су ударени темељи савременог развоја буржоаске компаративистике, мада су се почеци упоредног проучавања права јавили и раније.

Једна од првих класификација права потиче од Esmein-a који је класификовао право по историјском пореклу, општој структури и елементима разликовања. Lévy-Ullman разликује право према различитим концепцијама правних извора, критеријум који је највише примењен. Arminjon, Nolde и Wolff врше разврставање према изворима права и односима изведености. Schnitzer је извршио разврставање права по „великим културним сферама”. Zweigert узима за критеријум правни стил „који је одређен историјским развојем права, специфичним начином правног мишљења, карактеристичним институцијама, карактером правних извора, начином њиховог тумачења и такође идеолошким елементима”. René David врши класификацију по два основна критеријума: идеолошким елементима и правној техници. Тако, овај писац квалификује право на следеће системе: романско-германски, социјалистички, common law и систем верских и традиционалних права. Нарочито утицаје у буржоаском праву у последње време имају класификације Zweigert-a и René David-a.¹

Међутим, мора се истаћи да ниједна од ових класификација, па ни оне касније Zweigerta и René Davida не указују на класни карактер права, не узимају тај елемент (критеријум) за класификацију, иако приказују социјалистички правни систем као посебан. Због тога се системи мешају и не даје суштинске разлике између буржоаског и социјалистичког система.

¹ Види детаљно чланак Кнарп Виктоза, Велики правни системи, Страни правни живот, Институт за упоредно право, серија Д, бр. 75/76 и дела наведена страних аутора у овом чланку-стр. 4. Београд, 1972. г.

II

1. Предмет класификације је правни систем. Он је дело теорије. То је сврставање и груписање правних појава у одређени систем, целину на основу одређених критеријума. Ти критеријуми могу бити различити, али најчешћи су друштвени односи и њихове врсте, групе. Ово због тога што право регулише друштвене односе и усмерава их одређеном развоју. Право је израз стварности. Полазећи од друштвене стварности право је регулише општим и конкретним нормама. Правни систем се ослања на опште правне норме, оне су предмет систематизације. Оне регулишу опште појаве и односе. На основу њих доносе се конкретне правне норме. Међутим, и конкретне правне норме долазе у обзир за систематизацију, нарочито када су изузетак, када се доносе у случају правне празнине, када нема опште, па се друштвени однос регулише конкретном правном нормом.

Иако је парвни систем нормативног и теоријског карактера, ипак се он базира и на пракси, на примени правних норми, на фактичком делу правног поретка. Правни систем није никако нека теоријска, нормативна конструкција ван друштва, ван реализације права. Овако схваћен правни систем, заиста, представља врло сложену целину која тражи своју изграђеност.

Класификација правних система тражи и компаративно познавање материје. Да би се извршила класификација врло разноврсних, а понекад и сличних правних система који су се развијали под различитим утицајем и условима, покаткада одвојени од разних великих правних система, стварали и изграђивали у великим револуционарним друштвеним приликама и многим другим приликама, потребно је познавати многе правне системе и њихово стварање. То је огромно поље компаративних студија и проучавања, које, на жалост, није много неговано. Компаративно право се проучавало у појединим гранама права и правним институтима а готово никако, или врло мало, у правним системима. Тешко је наћи упоредне студије правних система нарочито данас када су се развиле многе државе са посебним правима, у многим државама извршене револуције и одвојиле од својих матица — држава и формирале ново право које је под великим утицајем старе колонизаторске државе али и новог које је настало под утицајем националног, верског и револуционарног буђења нове државе. Све то ствара проблем тежијим и сложене нијим.

2. За сваку класификацију, па наравно и за класификацију правних система врло је важно одредити критеријуме. Они могу бити различити и то нарочито важи за класификацију правних система. Ово зато што су се правни системи различито стварали и развијали, што су на њих утицали разни услови и околности. Због тога је тешко, по нашем мишљењу, узети искључиво један критеријум на основу кога бисмо могли да разврстамо све правне системе и укажемо на њихове специфичности.

-континенталног и европско-континенталног социјалистичког правног система. До тога долази зато што су се и један и други систем, буржоаски и социјалистички, развијали под утицајем европско-континенталног права, односно римског права. Али, увек ови системи су различити, њихови институти и елементи имају различито дејство и циљ који су опредељени суштином друштвених класних односа.

Исто тако, треба имати у виду да је право врло стара категорија и да се све више развијало са развојем цивилизације. Ми можемо говорити о разним правима и њиховим специфичностима, али постоје извесни институти и категорије које су дело низа генерација и система, преносили су се из једног у друго друштво. Наравно, да у томе има и разлике, различито значење и примена тих института.

2. Полазећи од основне поделе правних система на буржоаски (капиталистички) и социјалистички, као и од даљих критеријума за класификацију у оквиру ове две категорије, вршимо поделу буржоаског система на три основне врсте: континентални, англо-амерички и систем исламског права.

а. Континентални правни систем развио се рецепцијом римског права. Он се развио највише у Европи, па због тога носи и назив европско-континентални правни систем. Међутим, њега сусрећемо и ван Европе под утицајем колонизације европских земаља које имају овај систем. Карактеристике су овог система да је то писано, строго право, да оно искључује судијско стварање права. То право је кодификовано или тежи кодификацији. Међутим, има случајева да у појединим гранама права постоји приличан број диспозитивних норми. У неким земљама (скандинавским) утицај судова путем тумачења је прилично велики, тако да је то супседијарни извор права. Исто тако, у последње време у многим државама поред права израженог у законима и другим актима државних органа, појављује се и статутарно право, право разних организација као и уговорно право.

Континентални правни систем није хомоген. У оквиру тог система има неколико подручја и утицаја. Тако можемо разликовати подручје француског, аустријског и других права. Подручје француског права је врло велико. Поред Француске оно обухвата приличан број западно-европских земаља, земље Латинске Америке, многе земље Блиског и Далеког Истока и Југоисточне Азије, као и афричке државе које су настале на подручју бивших француских колонија. Основни извор права је Грађански законик од 1804. године (Code civil, назван Code Napoleon). Подручје аустријског права је данас далеко мање. Оно се своди данас на Аустрију, док је раније обухватало државе Аустро-Угарске монархије и вршило утицај и на друге државе. Ово право ослања се на Општи грађански законик од 1811 године. Подручје немачког права је нешто веће. То право имало је утицаја и ван граница Немачке, чак и на Далеком Истоку, у Кини пре револуције и у Јапану. Основа је Грађански законик од 1896. године. Подручје швајцарског права обухвата Швајцарску, али је имало утицаја и на друге државе, Турску и неке државе

Блиског Истока. Главни извор је Грађански законик који се састоји из два закона, Грађанског законика од 1907. године и Закона о облигацијама од 1911 године. Право скандинавских земаља чини посебан систем и подручје. У Шведској и Финској основ чини Шведски државни законик из 1734 године којим је регулисана не само грађанско-правна већ и кривично-правна и процесна материја. У Норвешкој и Данској грађанско право је настало под утицајем Данске, али је карактеристично да је у обе земље настало ово право под утицајем Шведског државног Законика. Право скандинавских земаља није кодификовано. Оно се састоји из парцијалних закона и оставља се простор за примену обичајног права и нарочито за судијско стварање права. Тако се скандинавско право, мада у основи припада континенталном праву, знатно разликује од правог, класичног континенталног права француског облика.

Поред ових права у неким државама појављују се правни системи који представљају извесну мешавину континенталног и англо-америчког система. То су оне државе у чијој су се историји мењали разни колонијални утицаји и цивилизације. Тако у Јужноафричкој Републици, Израелу, Филипинима и др.

б. Други правни систем буржоаског права је англо-амерички (англо-саксонски).

Овај систем поникао је у Енглеској и данас је у примени у целом Британском Комонвелту. Ту је овај систем углавном хомоген, док у Сједињеним Америчким Државама, где је исто у примени, има извесних одступања, па се зато и зове англо-амерички. Овај систем се зове и англо-саксонски, јер је обухватио државе англо-саксонског порекла. Исто тако, постоји и назив *common law* који влада у Енглеској, док назив *anglo-american law* влада у америчкој литератури. *Common law* је основни, најважнији део овог система, па је с тога овај назив највише у употреби. Други део, мање значајан у овом систему је *equity Common law* (опште право) настало је у Енглеској за владавине Хенрика II (1154 — 1180), као право које је постепено заменило партикуларна права. До тога времена постојало је феудално право, право појединих феуда. У средњем веку грађанин није могао да се обрати суду. То није било његово право, већ повластица која му се пружила индивидуално (тзв. „*writ*”). Касније је створен систем општих *writ*-а за одређене каузе.

Други вестминстерски статут (1285), који је значао компромис између краља и феудалаца, одредио је да се не могу умножавати врсте *writ*-а које су постојале у то време. У оваквим случајевима грађанин је могао да се обрати краљевском суду и право које се примењивало на овом суду звало се *common law*. Тако, ово право постало је опште за разлику од ранијег.

Како је друштвени живот постајао све сложенији, појављивали су се и све више спорови за које нису постојали *writs*, а нове врсте *writ*-а нису могли да се стварају. Грађани су се у тим случајевима обраћали краљу који је поверавао одлучивање оваквих случајева Лорду високом канцелару. Он је одлучивао према праведно-

сти тј. по equity. Доцније уместо Лорда одлучивали су посебни, тзв. канцеларијски судови. Тако су се развијала два права која су остала и касније када је дошло до спајања судства.

Међутим, право се и даље развијало и дошло је и до доношења закона, али је и данас остала основна црта овог система, да је то студијско право, право стварано кроз судство и обичаје, да то није строго и кодификовано право, како је то случај са континенталним системом.

Извори енглеског права су судијско право, законско право, обичајно право и правна литература, а америчког права судијско право и законодавство.

Судијско право ствара се одлукама суда које имају карактер обавезних прецедената. Ово право ствара се како на подручју common law, тако и на подручју equity. При томе треба напоменути да је данас разлика између ова два права све мања. Суштина прецедената је у томе да судска одлука (пресуда) обавезује за аналогне случајеве у будућности и тако постаје извор права.

Законско право је писано, изражено у законским актима и тако најближе континенталном праву. Међутим, и у овој области долази до судијског стварања норме.

Обичајно право има два облика, општи обичаји краљевине и месни обичаји. Међутим, праксом ови обичаји су постали саставни део common law, ушли у ово право тако да се више не појављују.

Правна литература је спореднијег значаја. Само неколико чувених правничких дела из давне прошлости су од извесног значаја. „Савремена правна литература, уколико се уопште наводи у пресудама, нема карактер извора права, већ само карактер подршке за мишљење судије, односно за његову инспирацију и сл”²

в. Систем исламског права

Ово право обухвата многобројне исламске земље, али има и држава чији су народи примили ислам, али не и исламско право. Исламско право је у исламским земљама постало државно право а у исто време је право исламске вере. Ово право важи само на подручју тзв. персоналног статуса, тј. углавном у питањима породичног права, наследног права итд., док у другим областима (облигационо право, привредно, трговачко и др.) влада оно право које су државе преузеле од других држава, континентално или англо-саксонско право.

Исламско право је врло сложено и много се разликује с обзиром на разне правце и секте. Међутим, разликује се два основна, сунитско право (ортодоксно) и шитско (хетеродоксно) које важи само у Ирану и Ираку. Извори овог права су: Коран, у коме има врло мало правила правног карактера, традиција о делима и изрекама пророка (суна), консензус исламског друштва о одређеним правили-

² Види детаљно чланак Кларк Виктоза, Велики правни системи, Страни правни живот, Институт за упоредно право, серија Д. бр. 75/76 и дела наведена страних аутора у овом чланку стр. 4. Београд, 1972. г.

ма (ишма) и аналогича. Ови извори не примењују се непосредно. У развоју ислама стваране су разне школе које су стварале и право тако да се у савременом исламском правцу не примењују ови извори, већ правила која су садржана у учењу појединих школа које су у одређеној земљи усвојени као позитивно право.

2. Верска и традиционална права

Поред исламског права код неких држава јављају се верска и традиционална обичајна права. Тако имамо хиндуско право. Његова полазна тачка је старо индијско учење о правима живота појединаца и каста, те постоји различита права појединих каста. Међутим, ово право је данас изгубило свој значај. Наиме, у току британске колонизације ово право је било потиснуто енглеским правом и оно је, наравно са извесним изменама, постало главни правни систем данашње Индије.

Традиционална обичајна права појављују се нарочито у афричким земљама у развоју. Та права носе племенски и верски карактер и постоје поред правних система одређене државе која је под утицајем колонијализма задржала правни систем колонизатора или пак исламски правни систем. Тако се у тим државама појављују континентално, енглеско или исламско право као главни правни систем а традиционална обичајна и верска права као допуна.

Традиционална обичајна права односно верска ни у ком случају не могу одговарати савременом животу.

У свим овим државама јавља се тенденција за стварање сопственог права.

3. Други велики правни систем је социјалистички. Он се развио у многим земљама али је његов период развоја врло кратак. Најдужи развој је у СССР-у, али ни он није тако дуг да би се систем у целини развио као социјалистички. При томе треба имати у виду да се овај систем развијао у врло револуционарном периоду, стално под притиском капиталистичког света и разних струјања у самим социјалистичким државама.

Исто тако, треба имати у виду да су се социјалистичке државе и њихово право развијали у различитим историјским и друштвеним условима и да је право старе државе доста утицало на ново право, мада је код скоро свих држава ново право настало револуционарним путем, наиме да је нова социјалистичка држава раскидала са старим правом и стварала ново, задржавајући у прво време само најнужније норме које нису биле супротне револуцији и социјализму.

Утицај старог права ни данас није без дејства, што је последица цивилизаторске улоге права. Међутим, то не угрожава социјализам и његово поимање друштва, државе и права. Правни институти и принципи добијају други смисао, дејство и значај, иако су заједнички за буржоаско и социјалистичко право (брак, породица, старатељство, усвојење, принцип законитости итд.). Према томе, такав утицај, односно наслеђе права, не ремети развој социјалистичког правног система, јер он добија нов карактер и суштину.

Даље, треба истаћи да социјалистичко право има стално револуционарни карактер и да се стално развија. Ово долази као последица револуционарног карактера самог социјализма као друштва које раскида са старим друштвеним односима, идеологијама и схватањима, а и друштва које припрема прелаз у бескласно друштво. У тој трансформацији постоје многобројни различити услови и околности у свакој социјалистичкој држави, њихови различити историјски развоји, традиција, култура, што, наравно, доводи до разлике између држава, па се то одражава и на право.

Из свих ових разлога, мада се ради о једном истом, социјалистичком друштву и праву који имају исту друштвену основу, постоје и разлике како у самом друштву појединих држава тако и у праву. Те разлике нису још увек тако јако и дубоко изражене да би се у потпуности оформили посебни правни системи у целини. Али, ипак, се разлике већ појављују и указују на могућност и потребу разликовања како држава тако и права и правних система.

Исто тако, ни теорија у социјалистичким државама није учинила неки већи напор и изградила целовити правни систем. Више су присутна парцијална решавања и наговештаји, отворена питања и дискусије, указивање на услове и околности, разне елементе о којима треба водити рачуна у изграђивању правних система итд.

4. Свесни свих тешкоћа и тренутака у коме се покушава класификовање правних система социјалистичког права, покушаћемо да укажемо на извесне елементе и околности који су од утицаја на класификацију правних система и назначити и саму класификацију.

Пре свега, треба истаћи да је основа целог овог система социјалистички друштвени односи и у њима бит својински односи. Колективна својина даје основни печат друштву, па и самом праву. Међутим, ту се већ појављују разлике. У социјалистичким државама нису исти облици колективне својине, нити је колективна својина обухватила све области, или је тај историјски развој био различит, што је утицало на цело друштво па и на само право. У појединим државама колективна својина се јавља у облику државне својине као основне, битне, а поред ње постоје и друге, задружна, колхозна итд. Приватна својина је непозната (СССР, Бугарска, Чехословачка и др.). Код Демократске Републике Немачке постоји већ разлика. Наиме, „социјалистичка држава обезбеђује искоришћавање својине народа...”, а „коришћење и газдовање својином народа у начелу остварује се посредништвом народних предузећа и друштвених установа”. Својина „нема правни субјект (то је својина у социјалном и привредном смислу), а на државу пада одговорност за њихово ваљано коришћење”.³ Наравно, да овакви облици својинских односа утичу на право и дају посебно обележје и правним системима.

У погледу облика колективне својине највише се отишло код нас. Наиме, уместо државне својине постоји друштвена својина. Не

³ Види детаљно чланак Кнарп Виктоза, Велики правни системи, Страни правни живот, Институт за упоредно право, серија Д. бр. 75/76, стр. 10.

постоји класични облик својине. Средствима за производњу у друштвеној својини управљају непосредно радни људи који раде тим средствима. Поред овог облика, постоје и други, па и приватна својина, али све то не утиче на основну, друштвену својину. Она је основа друштва и даје печат друштвеним односима и целом систему. На основу ове својине омогућен је даљи развој социјалистичког друштва. Учешћем радних људи и грађана у решавању многобројних проблема и питања омогућено је самоуправљање као општи друштвени процес. Он је обухватио не само државну организацију већ све области друштвеног живота. Дошло је до деетатизације друштва. Право стварају многобројни субјекти ван државног механизма. Долази до разликовања између права државних органа и норми и аката вандржавних субјеката. Чак и норме државних органа умногоме мењају свој класични карактер. Нарочито су карактеристични самоуправни споразуми, друштвени договори, декларације, резолуције итд. Настаје процес који све више указује на нов карактер права и правног система.

Социјалистичко право је писано, по правилу строго и добрим делом кодификовано, Наравно, да је кодификација врло тешко изводљива с обзиром на револуционарни карактер социјализма, али се стално врши у извесним облицима и областима. Полазећи од ових обележја социјалистичко право је слично континенталном праву. Поготово, што су многе државе раније и имале овај систем и он је утицао на ново право.

Међутим, треба истаћи да у овоме има промена. Наиме, поред писаног права појављује се и обичајно право (НР Монголија) или се појављују нови социјалистички обичаји и морал на чију се примену указује и у самим законима државних органа (случај код нас са Законом о удруженом раду).

Посебно треба указати на самоуправне норме које се стварају код нас у многобројним актима (друштвени договори, самоуправни споразуми, статуту самоуправних организација и други акти). Иако је то још увек писано право, ипак оно није строго и кодификовано. Оно ствара могућности развоју самоуправљања и решавању односа од самих радних људи и грађана. Тако се ствара једно ново право које се разликује од класичног континенталног правног система. Наравно, да је оно још увек у свом настајању и није добило у пракси своју потпуну суштинску афирмацију. Али, оно указује на стварање новог правног система.

Треба истаћи, да и други елементи у решавању социјалистичких односа утичу на правни систем. Тако, један од врло важних је решавање националног питања. Ово питање се највише изражава за сада у облику државног уређења, па од тога какав је то облик, колики је степен децентрализовања и права народа и народности зависиће и изграђивање целокупног правног система. Мада националне односе треба решавати кроз класне социјалистичке односе који су основа, ипак указујемо на још увек присутне јаке националне елементе у решавању друштвених проблема који доводе и до утицаја на право и правни систем.

Посебно треба истаћи да се у последње време врше извесне промене у социјалистичким државама, што указује и на промене у праву. Негде су те промене веће, негде мање. Аутору нису биле доступне те промене да би могао изводити одређене сигурне и дефинитивне ставове. Због тога је тешко давати данас закључке и обликовати неке правне системе. Али, треба на извештај начин указати на те промене које ће, када се у потпуности изразе, дати извесне резултате и у погледу правних система.

Тако, у многим државама долази до извесних облика већег учешћа грађана и радних људи у одлучивању како у државним органима тако и у предузећима и другим организацијама. Исто тако, појављују се извесни облици прихватне иницијативе и својине, кооперације чак и са страним капиталом итд. Код неких држава долази до великог отварања и извесног заокрета у развоју социјализма у односу на ранији период, као што је случај са НР Кином. Посебан је случај са НР Албанијом која је најзатворенија држава са посебним врло јаким државним правом и државном својином.

5. На основу свега изложеног, подмичећи поново тешкоћу класификовања правних система социјалистичких држава којим би се обухватили све државе и права, а у циљу подстицаја на студирање овог питања, указујемо на следећу класификацију.

а. Совјетски систем. Он је настао у СССР-у и утицао на скоро све социјалистичке земље које су се стварале после СССР-а. Основна карактеристика овог система је државна својина, писано, строго и кодификовано право.

После II Светског рата социјалистичке државе које су се створиле следиле су овај систем. Наравно, да све државе нису истовремено биле захваћене овим системом, да има у томе историјских разлика, да се систем негде раније а негде касније стварао, да у томе има и извесних разлика, утицаја ранијег старог права итд. Утицај совјетског система имамо нарочито у Бугарској, Чехословачкој, Пољској итд.

Посебно треба истаћи Демократску Републику Немачку с обзиром на карактер колективне својине, мада је правни систем у целини исти.

Исто тако постоје особености у НР Монголији где је од приличног утицаја обичајно право.

б. Југословенски правни систем. Овај систем има посебно место. Његову основу чини друштвена својина и самоуправљање. Ова два елемента омогућују трансформацију права што пружа основу за друкчији правни систем. Ово право је још увек писано, али не тако строго и кодификовано како је то у континенталном правном систему и у другим социјалистичким земљама. Самоуправне норме у овом праву чине велику специфичност и карактеристику.

в. Правни систем НР Кине чини посебну област, мада је тешко њега сагледати због великих промена које се дешавају у последње време у изграђивању социјализма у овој земљи. Те промене се огледају сада и у праву које се све више развија и добија на значају у односу на ранији период.

Исто тако, од посебног су интересовања системи који се стварају у другим земљама азијског континента, као што је то случај са ДР Вијетнамом и НДР Корејом.

Куба представља посебно место с обзиром на услове и околности под којима се развија ова држава и њено право.

Најзад, треба истаћи и извесне земље афричког континента (Етиопију) и неке земље у развоју код којих долази до утицаја марксистичке науке и социјализма у израђивању друштва и државе, што ће имати извесног утицаја на право.

Имајући све ово у виду код социјалистичких држава, треба истаћи, да је тешко говорити о томе да су правни системи изграђени у целини, већ да се они налазе у процесу развоја, па да је њихово проучавање и класификација обавеза правне науке као и њен допринос у томе. С тога и ова наша разматрања имају такав карактер. Она више отварају питања и истичу проблеме, него што дају дефинитивне одговоре. Класификација је више ствар разматрања и предмет дискусија него дефинитивни и искључиви ставови.

Dr Momčilo Dimitrijević,
professeur titulaire à la Faculté droit à Niš, en retraite

CLASSIFICATION DES SYSTEMES JURIDIQUES

— Résumé —

La classification est un travail très complexe et très difficile qui dépend de nombreux problèmes et questions. Dans la classification des systèmes juridiques le problème qui se pose est très compliqué vu la nature complexe et le caractère même de cette matière.

Dans chaque classification, tout aussi bien que dans celle des systèmes juridiques, l'objet les critères et le but de la classification ont un caractère substantiel. Après avoir attiré l'attention sur certaines classifications, on procède au classement des systèmes juridiques d'aujourd'hui en deux systèmes: systèmes bourgeois et systèmes socialistes. On divise ensuite les systèmes bourgeois en systèmes continentaux, anglo-saxons et systèmes du droit islamique. Quant au système socialiste lui-même, il est divisé système soviétique et système yougoslave, quant aux autres, on y précise leurs spécificités déterminantes. De même, on y met en relief les changements, le caractère révolutionnaire et la diversité des états socialistes qui ne sont pas sans effets sur leurs systèmes juridiques et leurs classifications respectives.